

La política

S. Martí

Concentració a la plaça Catalunya de Girona, l'11 de setembre de 1977.

L'ascens del catalanisme, la desfeta i la recuperació

PERE CORNELLÀ I ROCA

La Lliga Regionalista, creada el 1901, va ser el primer partit polític catalanista. El catalanisme burgès i conservador aconseguí la Mancomunitat de Catalunya i fou hegemònic fins al 1931. L'Esquerra Republicana de Catalunya ajudà, el 1931, a la proclamació de la República i a l'ensorrament del vell règim monàrquic. Aquests mèrits –i la consecució de la Generalitat i l'Estatut– li facilitaren l'hegemonia política a Catalunya durant l'època republicana. La desfeta del 1939 significà el desmantellament absolut de l'estructura política que el catalanisme havia aconseguit des de principi de segle. A partir dels anys 60 començà un procés de recuperació lent que desembocà en la plataforma unitària de l'Assemblea de Catalunya. Amb la recuperació de la democràcia, la Generalitat i l'Estatut, la majoria dels grups polítics reclamaren alguna forma de catalanisme, amb projectes nacionals i socials molt diferents. La coalició formada per CDC i UDC (CiU), es convertí, gràcies a les seves victòries a les urnes, en el nou catalanisme hegemònic.

La primera restauració borbònica (1875-1931)

De l'inici a la creació de la Lliga Regionalista (1875-1901)

El fracàs de la I República permeté la reinstauració de la monarquia i Alfons XII recuperà el tron per a la casa de Borbó. La monarquia aprofità el fracàs dels republicans i dels federalistes per consolidar un règim fortament autoritari.

El catalanisme polític inicià una nova etapa, explícitament nacionalista, que ja havia estat marcada pels teòrics del federalisme. En el darrer terç del segle XIX en trobem representacions gironines a tots els esdeveniments polítics importants: Congrés Regional Federalista de Catalunya de 1883, amb el projecte de constitució per a l'Estat Català (Vallès i Ribot, Sunyer i Capdevila, Joan Tutau); *Memorial de Greuges* de 1885, redactat per Valentí Almirall (Ferran de Camps, Pella i Forgas); Missatge de 1888 a la reina regent (una cinquantena de polítics de les comarques gironines); les Bases de Manresa de 1892, impulsades per la Unió Catalanista, que concretaren el programa del catalanisme, etc.

La presència de representants gironins en tots els esdeveniments importants del catalanisme es plasmà a les nostres comarques en una frenètica activitat política: el 1894 es creà a Girona el Centre Catalanista de Girona i sa Comarca (que el 1901 es va adscriure a la Lliga Regionalista), presidit per Joaquim Botet i Sisó; el mateix any, 1894, es publicà a Sant Feliu de Guíxols el text del Partit Federal; el mes de juny de 1895 se celebrà a Olot la quarta Assemblea General de Delegats de la Unió Catalanista (la de 1897 es féu a Girona); el 1889 s'aconseguí l'ús del català a les sessions municipals de l'Ajuntament de Girona, etc.

La premsa en català va tenir un fort impuls i ajudà la creació d'un

LA LUCHA

Diario defensor de los intereses provinciales

PRECIOS DE SUSCRIPCIÓN

En la época, 650 y en el extranjero, fuera de la postal, a precios trimestrales, 20 y en el extranjero, 25 por adelantado

NÚMERO INDICADO DE CÍRCULOS

Aduelas y reducciones a precios convencionales

Año XXXIII Redacción y Administración: PLAZA DE SAN FRANCISCO, 6 Girona, sábado 25 de abril de 1903 Dirección telegráfica: «LUCHA» - GIRONA Núm 7.925

Capçalera del periòdic liberal "La Lucha", de l'any 1903.

important clima catalanista i regionalista. Entre aquesta premsa es poden destacar *Lo Geronès* (1894-1909), òrgan del Centre Catalanista de Girona i sa Comarca; *Diario de Girona* (1888-1936), defensor dels interessos de la Lliga Regionalista, i el republicà *El Autonomista* (1895-1936). La *Revista de Girona* (1876-1895) –fruit de la inquietud intel·lectual dels membres de l'Asociación Literaria de Girona–, que era bilingüe i s'escribia majoritàriament en castellà, destil·lava una catalanitat indubtable i s'esforçava per redreçar la vida cultural gironina. Molts dels seus impulsors es convertiren ben aviat en els capdavanters del catalanisme gironí.

La necessitat de reivindicar el fet català guanyava nous sectors de la societat gironina, especialment el burgès, que es convertí en el grup capdavanter. El catalanisme gironí acabava el segle XIX i en començava un de nou amb una bona preparació que li va permetre participar de ple en la nova etapa política catalana de partits que estava a punt de començar.

El desastre colonial de 1898 va fer trontollar el sistema canovista, previst com un bipartidisme d'alternança entre els partits monàrquics –el liberal i el conservador– i en el qual els republicans existien simplement com a corrent marginal. La major part de les forces polítiques i socials de l'Estat estaven a favor de la guerra, en nom d'un tronat i caduc patriotisme. Només els federalistes i els catalanistes hi estaven en contra, i preconitzaven vies polítiques per a la resolució del conflicte. El final catastròfic de la

guerra donà un nou impuls al catalanisme, que es configurà com una alternativa modernitzadora davant els vells partits monàrquics. La Lliga Regionalista (1901) d'Enric Prat de la Riba i Francesc Cambó s'organitzà eficientment per defensar els interessos burgesos i industrials de Catalunya, tot utilitzant un nou llenguatge polític que va atreure l'interès d'amples sectors de la societat catalana.

Així començà a Catalunya el procés de ruptura dels tronats esquemes polítics de la Restauració, basats en els partits oficials i en el caciquisme que aquests representaven. Aquesta ruptura es va produir enmig de fortes tensions socials provocades per les vagues de 1901 i 1902 i la irrupció del populisme lerrouxista.

La davallada dels partits oficials (1901-1923)

La vida política s'animà amb la presència de la Lliga i la força del republicanisme federal, en detriment dels partits monàrquics oficials.

Entre 1901 i 1923 els republicans van guanyar set eleccions a la ciutat de Girona (1903, 1905, 1910, 1914, 1918, 1919 i 1920), la Lliga dues (1916 i 1923) i el partit monàrquic liberal una (1901); el 1907 va guanyar la candidatura de Solidaritat Catalana. A la província, la Lliga va guanyar tres eleccions (1918, 1920 i 1923), el partit monàrquic liberal dues (1901 i 1905), el partit monàrquic conservador també dues (1903 i 1919); els republicans una (1914); el 1907 va guanyar la candidatura de Solidaritat Catalana; el 1910 van empatar els re-

publicans, els tradicionalistes i la Lliga; el 1916 van empatar els liberals, els republicans i la Lliga.

Les eleccions més renyides van ser les de 1914. El republicà Eduardo Fernández del Pozo y del Río (àlies Humedades) obtingué 2.868 vots, Santiago Masó, de la Lliga, 2.862, i Dalmau Iglesias, carlí, 2.461. En diverses ocasions hi hagué sospites de frau electoral, seguides d'escàndols.

La Lliga Regionalista es creà a Girona a partir del Centre Catalanista de Gerona i sa Comarca; Francesc Montsalvatge, Agustí Riera, els germans Rafael i Santiago Masó, Albert de Quintana, Francesc Coll Turbau, Artur Vallès i Joan Vinyas n'eren els membres més destacats. La seva influència s'estengué a l'Ajuntament i a la Diputació provincial. El 1922 es produí l'escissió que donà origen a Acció Catalana (Rafael Masó i Joaquim Camps i Arboix).

El republicanisme federal va ser el que va recollir més vots a la ciutat de Girona. Des de final de segle disposava del diari *El Autonomista* (1895) i local propi, el Centre Republicà del carrer del Carme. D'entre els seus membres cal destacar Llorenç Busquets, Pere Cerezo, Marià Julià, Darius Rahola, Joaquim Tordera i Josep Vidal, que uns anys després van contribuir a portar la II República.

Dels carlins cal destacar Dalmau Iglesias (diputat el 1910), Salvador Auguet, Isidre Bosch, Joaquim Font i Fargas i Pere de Pol. Van tenir una presència significativa a les institucions locals, ajuntaments i Diputació.

Pel que fa als partits monàrquics oficials, els representants màxims del caciquisme a les comarques de Girona eren els conservadors Albert Camps i Armet i el marquès de Robert, i els liberals Jaume Roura i Joaquín Ruiz Blanch, director de *La Lucha*.

El govern municipal de Girona fou compartit per representants dels partits dinàstics i els d'influència cata-

La plaça del Marquès de Camps de Girona, després de l'arribada dels trens especials per assistir al miting de Solidaritat Catalana, l'11 de febrer de 1907.

lanista. Els republicans federals i els tradicionalistes van ser-ne els grups minoritaris. Fins a l'any 1917, tots els alcaldes van ser de real ordre (nomenats pel rei a suggeriment del governador civil) i escollits d'entre els regidors dels partits dinàstics (excepte el 1909, en què fou escollit el regionalista Francesc Montsalvatge). El regionalista Albert de Quintana i Serra fou el primer alcalde elegit lliurement pels regidors. Fins al gener de 1916 no s'acceptà l'ús del català per escrit; el debat per la utilització de la llengua catalana als plens municipals l'havia encetat el carlí Pere Ramió l'any 1899; en aquella ocasió l'alcalde, Manuel Català, li va denegar aquest dret.

El govern de la Diputació provincial evolucionà d'una forma semblant a la de l'Ajuntament de Girona. La Lliga Regionalista anà ocupant el buit que progressivament hi deixaven els partits monàrquics oficials. El republicanisme federal i el tradicionalisme hi tenien una representació minoritària. La influència de la Lliga Regional permeté que Agustí Riera en fos president de

1911 a 1924 (12 anys i 9 mesos, la presidència de més llarga durada fins ara). La qüestió de la utilització de la llengua catalana a la corporació es plantejà el 1903 (quatre anys més tard que a l'Ajuntament de Girona) per part de Pere Llosas i Badia, diputat tradicionalista per Olot; després d'una esperpèntica discussió —en què el diputat Eduard Noguer reclamà, fins i tot, el dret a parlar en francès— es refusà la proposta. El reconeixement de la llengua catalana —en règim de cooficialitat amb la castellana— no es produí fins al 1910.

Els grans episodis polítics: la Solidaritat Catalana i la Setmana Tràgica

El novembre de 1905 els militars van atemptar, a Barcelona, contra el *Cut!* i *La Veu de Catalunya* per unes crítiques antimilitaristes. Els fets esdevingueren una agressió contra la premsa, contra el moviment catalanista i contra l'estabilitat de la política liberalconservadora. Francesc Carbó aprofità la circumstància per organit-

CRONOLOGIA

- 1906 Miting de Solidaritat Catalana a Girona.
- 1907 Resultat de les eleccions generals: Solidaritat Catalana esborra del mapa els partits liberal i conservador (la Lliga obté 3 diputats; els republicans, 3; i els tradicionalistes, 2). A Catalunya guanya Solidaritat; els conservadors guanyen a Espanya.
- 1910 Resultat de les eleccions generals: Regionalistes, republicans i tradicionalistes obtenen 2 diputats cadascun; liberals i conservadors obtenen 1 diputat cadascun. Els republicans guanyen a Catalunya i els liberals a Espanya.
- 1914 Resultat de les eleccions generals: Els republicans guanyen per primera vegada (3 diputats); Lliga Regionalista, 2 diputats; liberals, conservadors i integristes obtenen 1 diputat cadascun. La Lliga i els republicans guanyen a Catalunya (13 diputats cadascun); a Espanya guanyen els conservadors.
- 1916 Resultat de les eleccions generals: Republicans, regionalistes i liberals obtenen 2 diputats cadascun; conservadors i tradicionalistes, 1 diputat cadascun. A Espanya i Catalunya (14 escons enfront dels 13 de la Lliga i els 8 dels republicans) guanyen els liberals.
- 1917 Juliol-agost: Vaga general convocada per la CNT i la UGT.
- 1918 Resultat de les eleccions generals: La Lliga Regionalista guanya les eleccions per primera vegada (5 diputats); republicans, 2 diputats; conservadors, 1 diputat. La Lliga guanya a Catalunya i els liberals a Espanya.
- 1919 Octubre: Vaga general a la fàbrica Grober i *lock-out* patronal.
- 1920 Resultat de les eleccions generals: Lliga, 4 diputats; republicans i conservadors, 2 diputats cadascun. A Catalunya guanya la Lliga i a Espanya els conservadors.
- 1923 Resultat de les eleccions generals: Lliga, 4 diputats; liberal, 3 diputats; republicans, 1 diputat. La Lliga guanya a Catalunya i els liberals a Espanya.
- 1931 12 d'abril: Esquerra Republicana de Catalunya guanya les eleccions municipals a Girona i a la majoria dels municipis catalans. Es proclama la II República espanyola.
28 de juny: ERC guanya les eleccions legislatives a la província de Girona (5 diputats) enfront de la Lliga (2 diputats). Aquest resultat es repetirà el 19 de novembre de 1933.
2 d'agost: S'aprova en referèndum l'Estatut d'Autonomia de Catalunya (el de Núria, que posteriorment és retallat substancialment per les corts republicanes).
- 1932 20 de novembre: Eleccions al Parlament de Catalunya. ERC obté 11 diputats i la Lliga 3.
- 1934 14 de gener: Eleccions municipals. La Lliga aconsegueix 16 regidors i ERC 8.
- 1936 16 de febrer: Eleccions a Corts. El Front d'Esquerres (liderat per ERC) obté 5 diputats; el Front Català d'Ordre (liderat per la Lliga) n'obté 2.
- 1939 4 de febrer: Entrada de les tropes franquistes a Girona.
15 de març: Execució de Carles Rahola.
- 1945 Abril: Detenció de membres del PSUC.
- 1947 Febrer: Detenció de membres de la CNT.
- 1963 24 de maig: Fundació de la llibreria Les Voltes.
- 1965 10 d'abril: Apareix el setmanari *Presència*.
- 1967 6 de novembre: Convocatòria del premi Prudenci Bertrana.
- 1970 2 de desembre: Manifestació contra el procés de Burgos.
- 1971 13 de juliol: Tancament de *Presència*.
- 1972 22 de setembre: Inauguració de la delegació d'Òmnium Cultural.
- 1974 5 de març: Manifestació de protesta per l'execució de Puig Antich.
20 d'abril: Reparició de *Presència*.
- 1975 8 d'abril: S'utilitza el català, per primera vegada des de la guerra, a la sessió del ple municipal.
- 1976 27 de febrer a 18 de març: Vaga de la construcció.
13 a 31 de juliol: Exposició d'homenatge a Carles Rahola, organitzada per l'Assemblea Democràtica d'Artistes de Girona. Primera celebració autoritzada de l'11 de Setembre.
15 de desembre: Referèndum de la reforma política. Guanya el «sí» (94,61 per cent).
- 1977 15 de juny: Primeres eleccions legislatives.
- 1978 6 de desembre: Aprovació de la Constitució Espanyola.
- 1979 Febrer: Apareix *Punt Diari*, primer diari català des del 1939.
3 d'abril: Primeres eleccions municipals democràtiques des de 1934. El Partit dels Socialistes de Catalunya, encapçalat per Joaquim Nadal, guanya a la ciutat de Girona.
25 d'octubre: Referèndum de l'Estatut de Catalunya. Les comarques de Girona hi voten a favor (89,77 per cent).
- 1980 Primeres eleccions al Parlament de Catalunya. Victòria de CiU.
- 1983 12 de juliol: El ple de l'Ajuntament es manifesta contra el pas de la variant per Sant Daniel.
- 1986 12 de març: Referèndum sobre la permanència d'Espanya a l'OTAN. A Espanya guanya el «sí» (53,09 per cent); a Girona guanya el «no» (53,55 per cent).
- 1987 17 de juny: Manifestació ciutadana contra el pas de la variant per Sant Daniel. Les manifestacions es repeteixen el 1989 i el 1990.
- 1991 11 d'octubre: Comença la campanya pel topònim «Girona». El 1992 és aprovat.
12 de desembre: Es crea la Universitat de Girona.
- 1992 7 de juliol: El jutge Baltasar Garzón deté cinc independentistes gironins.
28 de juliol: Manifestació contra les actuacions de Garzón.

zar un moviment catalanista que, conservant la tradició catalana, abraçés les exigències de la nova societat.

L'onze de febrer de 1906 Girona va acollir el míting de Solidaritat

Catalana —que no havia pogut celebrar-se a Barcelona perquè hi havien estat suspeses les garanties constitucionals—. El moviment solidari havia estat rebutjat pels partits dinàstics i

pels lerrouxistes. L'assistència fou multitudinària —van arribar a Girona trens especials— i l'acord de Solidaritat fou unànime. La comissió gironina va fer pública una nota en la qual

es demanava que cap dels integrants del moviment aprofités l'ocasió per fer propaganda del seu partit polític, sinó que tots havien d'atenir-se a les consignes unitàries en bé dels seus propòsits. L'alcalde de reial ordre (Frederic Bassols) i el governador civil (Gustavo Muñoz Oñativia) van intentar de boicotejar la manifestació de Girona.

La Solidaritat Catalana aglutinà i mobilitzà les masses populars catalanes i donà lloc a un dels processos de conscienciació política més importants de començament del segle XX. El moviment assolí la màxima importància amb les eleccions de diputats d'abril del 1907, que representaren un triomf absolut del catalanisme polític enfront de les candidatures oficialistes.

Però, a continuació, anà perdent importància: les desavinences internes, la manca de penetració dins les classes treballadores i la progressiva escalada de la repressió duta a terme pel govern Maura portaren com a conseqüència l'escissió de la Solidaritat Catalana, que deixà d'existir l'any 1910 amb l'aparició del PUFNR (Partit d'Unió Federal Nacionalista Republicana). La Solidaritat va morir sense aconseguir la derogació de la Llei de Jurisdiccions, que havia estat el principal motiu de la seva formació. A més a més, tal com va funcionar, la Solidaritat va constituir el símbol més clar de la política burgesa en el si nacionalista.

La desfeta del 98 –pèrdua de Cuba i Filipines– va suposar el final de l'imperi espanyol. Des de final del segle XIX havia pres cos, per interessos militars i econòmics, l'alternativa d'emprendre una aventura colonial més propera, a l'Àfrica del Nord. Entre 1904 i 1912 les potències europees van procedir al repartiment de l'espai africà. A Espanya se li va assignar la part nord de l'imperi marroquí. Ben aviat van arribar les notícies dels enfrontaments militars i es va esten-

dre el rumor de mobilització de reservistes. Els sectors més deprimits de la societat encara recordaven l'episodi del 98 i no estaven disposats a repetir-lo. Els esdeveniments de la Setmana Tràgica van ser la reacció contra la nova guerra que s'endevinava. Els treballadors tornarien a ser els més afectats per la nova aventura colonial, anomenada també la «guerra dels banquers». Entre el 26 de juliol i el 2 d'agost de 1909 es produïren les protestes i esclatà la revolta. Les vagues generals, les manifestacions i la crema d'esglésies i convents provocaren una forta rèplica repressora.

La revolta antimilitar es convertí en una revolta social. A Barcelona, Francesc Ferrer i Guàrdia, pedagog de l'Escola Moderna, en pagà injustament les conseqüències i fou condemnat a mort i executat com a principal responsable de la rebel·lió. El catalanisme conservador, encarnat per la Lliga Regionalista, va exigir del govern una repressió implacable i dura. La burgesia catalana que necessitava els vots de les classes treballadores per assolir els seus objectius polítics ara necessitava l'ajut del govern per reprimir-les i mantenir l'ordre social. Aquestes contradiccions van precipitar el trencament de Solidaritat Catalana.

L'agitació revolucionària que tingué lloc a Barcelona repercutí a Girona en forma de vagues i manifestacions contra la guerra. Aquests fets es produïren els dies 27, 28 i 29 d'agost sota el crit unitari d'«A baix la guerra!». No hi va haver actes de violència ni incendis d'esglésies o convents. A Palafrugell tingueren lloc diversos actes violents. El dia 30 d'agost la Guàrdia Civil restablí l'ordre sense gaires problemes; el moviment obrer gironí era feble.

Francesc Cambó –fill de Verges–, que fou un dels principals dirigents de la Lliga que havia destacat exigint la repressió, perdé les eleccions de 1910 al districte de la Bisbal.

La Mancomunitat de Catalunya (1914-1925)

La Lliga Regionalista, hegemònica a Catalunya, reivindicà la creació de la Mancomunitat amb la unió de totes les forces polítiques catalanistes. El govern central publicà el decret de creació de mancomunitats el 18 de desembre de 1913.

El 6 d'abril de 1914 es constituí la Mancomunitat de Catalunya (unió de les quatre diputacions provincials), sota la presidència d'Enric Prat de la Riba. La seva instauració significà el redreçament cultural de Catalunya i la presa de consciència nacional. Els diputats que en formaren part aconseguiren una experiència de govern que els va ser útil poc més tard, durant la II República.

La Diputació de Girona –presidida pel republicà Isidre Riu– havia aprovat, el 28 de febrer de 1910, una proposició en què es reclamava la unitat administrativa de Catalunya i la presència, a partir d'aleshores, de la senyera catalana al costat de la bandera espanyola. Es comunicà aquesta aprovació a la resta de diputacions de Catalunya.

El 21 de juny de 1911, a petició de la Diputació de Barcelona, es designà el president Agustí Riera i els diputats Antoni Lloveras i Josep M. Vilahur com a representants de la Diputació de Girona per redactar un projecte de bases.

Aquestes bases, redactades a Barcelona el dia 17 d'octubre, foren aprovades per unanimitat en la sessió del dia 2 d'agost, en què es ratificà la unió de les quatre províncies catalanes i es reclamà un règim autònom ampli. Un any més tard, sessió d'1 d'agost, es reclamà que l'administració de justícia a Catalunya fos feta per funcionaris catalans i que Catalunya tingués plena autonomia.

PERSONATGES

Miquel Santaló i Parvorell (Vilaür 1888 - Guadalajara, Mèxic, 1962). Polític i pedagog. Fou professor de la Normal de Girona i director de la Normal de la Generalitat. Participà en la fundació de l'Esquerra Republicana de Catalunya (març de 1931). Ocupà els càrrecs de diputat de la Mancomunitat (1923), alcalde de Girona (1931-1933), diputat a Corts (1931, 1933 i 1936), ministre de Comunicacions en el primer govern de Lerroux (1933) i primer conseller de la Generalitat (1933-1934). Publicà la primera monografia regional catalana, *El Gironès: Per l'estudi de Catalunya* (1923). El 1939 sortí cap a l'exili.

Carles Rahola i Llorens (Cadaqués 1881 - Girona 1939).

Funcionari de la Diputació de Girona i home de lletres. Col·laborà a moltes revistes i diaris catalans. Publicà una extensa obra, entre la qual cal destacar *La ciutat de Girona* (1929), *Breviari de Ciutadania* (1933) i *La pena de mort a Girona* (1934). Republicà i catalanista independent, el 1939 fou jutjat per un tribunal militar i condemnat a mort, sentència que es va complir el 15 de març de 1939. Per la seva significació pública s'ha convertit en el símbol màxim de les conseqüències de la repressió franquista a Girona.

ció pública s'ha convertit en el símbol màxim de les conseqüències de la repressió franquista a Girona.

Agustí Riera i Pau (Sábaló, Cuba, 1886 - les Encies, Garrotxa, 1936). Metge i polític. Tornà a Catalunya el 1884. Fou elegit diputat provincial per la Lliga Regionalista entre 1911 i 1924 pel districte de Girona. Durant aquests anys detingué la presidència -la de més llarga durada fins al dia d'avui- de la Diputació. Participà en la redacció del projecte de bases de la futura Mancomunitat, de la qual fou conseller. En constituir-se la dictadura fou rellevat de la Diputació. L'agost del 1936 fou assassinat per un grup d'incontrolats.

Funcionari de la Diputació de Girona i home de lletres. Col·laborà a moltes revistes i diaris catalans. Publicà una extensa obra, entre la qual cal destacar *La ciutat de Girona* (1929), *Breviari de Ciutadania* (1933) i *La pena de mort a Girona* (1934). Republicà i catalanista independent, el 1939 fou jutjat per un tribunal militar i condemnat a mort, sentència que es va complir el 15 de març de 1939. Per la seva significació pública s'ha convertit en el símbol màxim de les conseqüències de la repressió franquista a Girona.

Francesc Ferrer i Gironès (Girona, 1935). Professor mercantil, polític i historiador, ha treballat els temes de la persecució de la llengua catalana i els moviments econòmics i socials de Girona. Fou el primer president d'Òmnium Cultural (1972), un dels membres fundadors de Convergència Democràtica de Catalunya (1974), president de la Cambra de Comerç i Indústria (1974-77) i promotor, juntament amb Sergi Passarín, de l'Assemblea Democràtica de Girona (1975). En les primeres eleccions de la democràcia (1977) fou elegit senador per Girona i s'integrà en el grup Entesa dels Catalans. Abandonà la militància a Convergència i entre 1982 i 1993 fou elegit senador, com a independent, pel Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE). Des del 1995 fins avui és diputat del parlament de Catalunya, també com a independent, per Esquerra Republicana.

Joaquim Nadal i Farreras (Girona 1948). Historiador i polític. Catedràtic d'història de Catalunya de la Universitat de Girona. Des de 1979 es dedica a la política. El 1979 assolí l'alcaldia de Girona per la llista del Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE) com a independent; des de 1983 (1987, 1991, 1995, 1999) ha revalidat el càrrec com a militant del partit. Entre 1981 i 1995 presidí la *Federació de Municipis de Catalunya*. Des del 1984 és diputat al Parlament de Catalunya. El 1995 es presentà com a candidat a la presidència de la Generalitat i fou derrotat per Jordi Pujol. El 1996 fou nomenat president del Grup Socialista al Parlament de Catalunya.

Josep López de Lerma i López (Sant Feliu de Guíxols 1950). Professor i polític. Durant la transició va ser un dels fundadors de la Taula Democràtica de Sant Feliu de Guíxols. Militant de Convergència de Catalunya des de 1976, va ser fundador i primer president de l'Agrupació Comarcal del Baix Empordà i de l'Agrupació Local de Sant Feliu, i president de la Federació Intercomarcal de Girona (1985-96). És membre del Consell Nacional de CDC des de 1977 i del Comitè Executiu Nacional des de 1985. Va ser regidor de l'Ajuntament de Sant Feliu (1979-83 i 1987-91) i diputat provincial (1979-80), i des de 1980 és diputat a Corts per la circumscripció de Girona per la coalició Convergència i Unió. Ha estat vicepresident del Congrés dels Diputats (1993-99), portaveu del Grup Parlamentari Català (1999-2000) i des del 2000 és vicepresident quart de la Mesa del Congrés.

La dictadura de Primo de Rivera (1923-1930)

El cop d'Estat protagonitzat pel capità general de Catalunya, i acceptat pel rei Alfons XIII de Borbó, va posar fi a les ànsies autonomistes de Catalu-

nya i va donar peu a una repressió indiscriminada contra el catalanisme. El cop d'Estat, que en alguns ambients havia estat rebut com a regenerador i com a recepta per posar fi a la crisi endèmica de l'època de la Restauració, va restringir les llibertats políti-

ques i sindicals i va desmantellar ràpidament el catalanisme institucional representat per la Mancomunitat. El catalanisme passava novament a una política de resistència.

La dictadura va suprimir els partits polítics tradicionals i va fundar

una nova força política, la Unió Patriòtica –nascuda a Girona l'abril de 1924 amb elements de la Unió Monàrquica Nacional–, de forta influència mussoliniana i amb la intenció de crear un moviment de masses. La Unió Patriòtica va disposar, a les comarques gironines, de poca militància.

Els governadors civils van ser substituïts pels governadors militars. Els diputats provincials i els regidors municipals van ser destituïts i en el seu lloc es designaren a dit persones addictes al nou règim. En el cas dels regidors municipals, els càrrecs s'atribuïen per sorteig entre els majors contribuents: per exemple, l'advocat Bartrina, el procurador Bassols, el farmacèutic De Puig i l'oculista Tarrús.

En el cas de Catalunya, a la repressió general cal afegir-hi la repressió contra la llengua i la cultura, que esborrà la tasca duta a terme per la Mancomunitat (suprimida el 1925 després d'haver estat buidada de contingut). Es pretenia reduir la llengua catalana a l'àmbit oral i familiar i eliminar-la de les institucions oficials i dels documents escrits. El governador, el general Arturo Carsi, manava a l'alcalde de Girona que prohibís als vigilants nocturns anunciar les hores en català, i que els venedors de carrer anunciessin els seus productes en castellà.

La Lliga Regionalista, que havia celebrat el nou règim, veié com el Centre Catalanista de Girona era clausurat i alguns dels seus regidors i diputats provincials eren empresonats.

Els nous membres de la Diputació, en sessió presidida pel governador Carsi el dia 20 de gener de 1924 –entre l'1 d'agost de 1923 i el 2 de gener de 1924 no s'havia convocat cap sessió–, van ser nomenats a dit. Pere Llosas i Badia, diputat pel districte d'Olot, fou designat nou pre-

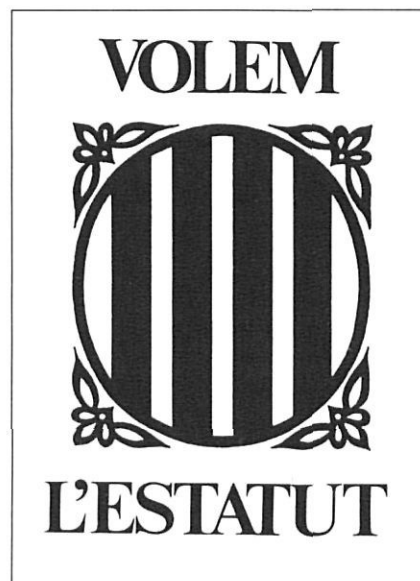
Citadà:

*El dia que veia la nostra terra
f'obliguem a fer la responsabilitat
històrica del moment i a votar
l'Estatut que és la concreció de
les nostres aspiracions*
J. Francesc Badia

sident. Es dona el cas que aquest diputat, tradicionalista, havia format part de la candidatura de Solidaritat Catalana de 1907. Llosas va dimitir del seu càrrec quan fou suprimida la Mancomunitat.

El dictador va dimitir el mes de gener de 1930. La Diputació de Girona, en sessió del dia 25 de febrer de 1930, va sol·licitar al govern de l'Estat la reinstauració de la Mancomunitat i una àmplia amnistia per als delictes de caràcter polític. Mentrestant, els governs successius de Berenguer i Aznar van permetre la revitalització de la vida política del país i els partits es van recompondre.

En el Pacte de Sant Sebastià (agost de 1930), els diferents grups republicans de l'Estat acordaren un programa mínim per lluitar contra la monarquia; en aquest pacte s'inclouïa l'acceptació d'una autonomia catalana.

Propaganda institucional per a l'aprovació de l'Estatut de Catalunya. A l'esquerra, pel referèndum de 1932, i a la dreta, pel de 1977.

La Segona República (1931-1936)

El dia 2 d'abril de 1931 se celebraren eleccions municipals, després de nou anys sense plebiscits a l'Estat espanyol. El resultat va sorprendre gairebé tothom: s'ensorrà la monarquia corrupta i es proclamà la II República. S'obria un període nou de llibertats polítiques i sindicals, i es modificà la correlació de forces polítiques. L'Esquerra Republicana de Catalunya –creada tres setmanes abans de les eleccions municipals– es constituí en força hegemònica en detriment de la Lliga Regionalista. La República, basada en els principis de la tolerància i de les llibertats individuals i col·lectives, topà amb la intolerància dels poders fàctics tradicionals i amb les circumstàncies de l'època. La proclamació del nou règim significà la recuperació, i l'aprofitament (Estatut d'Autonomia de 1932), de l'obra institucional rea-

TEXTOS

Crida a la participació en l'acte de Solidaritat Catalana a Girona (Diario de Gerona, 11 de febrer de 1906).

Catalanes: Es preciso que la grandiosa manifestación de solidaridad que vamos a celebrar sea el más alto ejemplo de la seriedad, del orden y de la serena tolerancia de nuestro pueblo. Solamente procediendo así daremos al acto la importancia excepcional que queremos todos que revista, y producirá los frutos deseados.

A todos aconsejamos prudencia; a todos rogamos que, dando muestras de una verdadera educación política, se conduzcan con la discreción que las circunstancias requieran, absteniéndose en absoluto de proferir gritos, entonar cantos y hacer otra clase de manifestaciones que signifiquen la expresión del modo especial de pensar de cualquiera de las agrupaciones políticas que tomen parte en este acto.

El éxito depende de la disciplina, de la escrupulosa observancia de esta recomendación. Quien la desoiga será seguramente algún perturbador, interesado en comprometer la serena majestad del acto trascendental que vamos a celebrar en Gerona.

Haced el vacío alrededor de cualquier manifestante. No le secundéis en sus intentos perturbadores. Detenedle para que sepamos quienes son nuestros solapados enemigos.

Así demostraréis vuestro civismo.—Por la Comisión, Alberto Rusiñol, Duque de Solferino, Joaquín Salvatella.

La proclamació de la II República a Girona («La República a Girona. Impresió», Cassià Costal a El Autonomista, 20 d'abril de 1931).

Una de les coses que cal fer remarcar, en aquests moments solemnes, és el bon sentit del nostre poble admirable.

Un poble com el nostre està espiritualment capacitat per a realitzar les més glorioses gestes històriques.

Des del moment grandios de la tarda del dimarts dia 14, en què el ciutadà Santaló, investit de la màxima magistratura civil per voluntat sobirana del poble manifestada en els comicis del dia 12, proclamava solemniament la República, a la Plaça de la República (nom que ja havia ostentat en altres jornades glorioses), des d'aquell moment, diem, el poble, tot el poble, grans i petits, homes i dones, rics i pobres, tothom va tenir la visió justa i encertada de que allò altre havia mort per sempre més i que el poble recobrava, per sempre més també, els drets complets, inalienables, inconfusibles, dels seu domini sobirà.

I aquesta visió encertada i justa retransmissió a la consciència del mateix poble i formava, plasmava, un estat espiritual fort, resistent, arborat d'una passió intensa, continguda, i disposat assenyadament a realitzar tot el que calgués, absolutament tot el que fos necessari, per a consolidar fermament la República.

I aquí estan els fets admirables i grandiosos, dels quals ha estat protagonista eminent el poble, el nostre poble estimadíssim, que si bé té el defecte d'ésser un xic massa individualista, té en canvi les virtuts de la ponderació, de la cordura, de la fermesa, acompanyades de les seves grans condicions d'intel·ligència, d'activitat i d'un sentit de llibertat i de justícia, que culmina tot plegat en el concepte sintètic i pleníssim de SENY.

Un poble com el nostre mereix les lloances més entusiastes i els homenatges més fervorosos.

Aragó, N.J., Casero, J.M., Guillemet, J., Pujades, P., Girona grisa i negra, Edicions 62, Barcelona, 1972, p. 231-234.

[...] a Girona cada dia resulta més difícil remoure la consciència col·lectiva, convertir en flames els petits calius solitaris o canalitzar d'una manera fructífera les energies que es perden en protestes fàcils o en covardes desercions. Els esforços individuals, que encara neixen de tant en tant com espurnes, moren ofegats per la incomprensió o per la manca de solidaritat. El "tantsemenfotisme" generalitzat fa més evident el mèrit dels pocs que encara malden pacientment per dur a la consciència de la gent l'aspiració a una vida cívica més rica i més intensa [...]. Paral·lelament als intents de politització des de dalt es produeixen a vegades, en canvi, les espontànies polititzacions des de baix. El febrer de 1970, per exemple, 326 gironins adrecen al governador civil una petició d'amnistia. Aquest desig de clemència concita l'adhesió de persones dels sectors més diversos, i la llista dels signants resulta una mostra molt representativa de la múltiple realitat gironina [...]. Però el fet més significatiu dels darrers anys en l'ordre de la sensibilització política gironina succeeix amb motiu de les eleccions a procuradors en Corts per representació familiar de la tardor de 1971. En la pugna entre dos candidats "oficialistes" (Estapé, comissari adjunt del Pla de Desenvolupament, i Arenas, cap del Districte Forestal de la "província") i dos candidats "independentistes" (Botanch, advocat, i Duran, pagès), aquests dos últims obtenen la victòria, amb majoria en vint-i-un col·legis electorals de la capital [...] el gironí, fins en l'habitual context d'atonía, es mou sempre pels mateixos estímuls i reacciona sempre de manera semblant davant d'uns mateixos incentius.

Aragó, N.J., Guillemet, J. i Pujades, P., Girona, grisa i negra després de 27 anys. 1972-1979, Ajuntament de Girona, 1999, p. 20-21.

En els últims vint anys, Girona ha intentat corregir els errors dels vint anteriors: retornar la independència als pobles agregats per força, pal·liar els excessos urbanístics provocats pel desfici d'una hipotètica "gran Gerona", reduir els efectes de l'especulació successivament legalitzada per diversos plans generals, cosir el centre amb els guetos massa allunyats i omplir els grans espais intermedis entre les zones habitades dels afores i les del nucli més pròpiament urbà. Però no ha sabut o no ha volgut aturar la implantació als afores —a vegades en plena muntanya o en ple bosc— d'instal·lacions i equipaments sense la creació d'una estructura urbana prèvia, i l'aparició de zones de primera residència a ple camp i sense sentit de ciutat, on tot és previst de portes endins però on, de portes enfora, la ciutat ha estat eliminada. Això resulta extremament perillós per a un tarannà com el gironí, tan avesat a tancar-se a casa seva. Això suposa el retorn de l'individualisme i la pèrdua creixent de la vida en comú, el progressiu afluixament de la solidaritat, el triomf de la caseta i l'hortet sobre la plaça pública. (N. J. Aragó)

CRDI.AG

El president Macià, el president Azaña i l'alcalde Santaló, a Girona, l'any 1931.

litzada en l'època de la Mancomunitat. En sis anys, es passà de l'esperança de realitzar canvis profunds en les estructures socioeconòmiques a la progressiva radicalització de la vida pública, que conduí a una guerra incivil que portà de nou la societat espanyola de dret a la caverna.

El catalanisme burgès i conservador de la Lliga, que havia col·laborat amb la dictadura i donava suport a la monarquia, va ser substituït pel catalanisme republicà, nacionalista i socialitzant d'ERC, hereva del Partit Republicà Federal Nacionalista. Aquest nou partit tenia poc a veure amb el republicanisme tradicional i volia tenir la representació d'un ampli sector de la població.

A les comarques de Girona, igual que a la resta de Catalunya, es produí, com a conseqüència del nou règim de llibertats, una profunda remodelació dels partits polítics. La Lliga Regionalista (Lliga Catalana a partir de 1933) i el minoritari i separatista Estat Català (1922) eren les úniques organitzacions que quedaven del vell sistema de partits de la Restauració. Els vells partits dinàstics es convertiren en la Derecha

de Cataluña (o Renovación Española) —amb monàrquics d'extrema dreta com Bartrina, Conde i Hosta— i Acció Popular Catalana (integrada dins la CEDA de Gil Robles), ambdós d'obediència espanyola. D'altres grups d'obediència espanyola foren la Falange Española (creada el 1934 pels germans Àngel i Lluís Rodríguez, entre d'altres), el Partit Republicà d'Esquerreres (liderat per Antoni Duran i sucursal d'Izquierda Republicana, el partit de Manuel Azaña), el Partit Republicà Radical Socialista (el partit de Marcel·lí Domingo, liderat per Albert Balari, Amadeu Peris i Josep Busquets), l'Agrupació Socialista del PSOE (liderada per Bonaventura Discosi), el Partit Comunista de Catalunya (adherit al PCE i liderat per Pladeveya i Sacristà) i el partit Sindicalista Espanyol (partit d'Àngel Pestaña liderat per Artigues, Creixans i Tarradell). Els tradicionalistes es reorganitzaren i fundaren el Partit Carlí —o Comunió Tradicionalista o Joventut Tradicionalista—, sota el lideratge de Gomis i Julià. La Unió Democràtica de Catalunya —creada el 1931 per elements procedents del tradicionalisme, de la

Lliga, d'Acció Catalana Republicana i fins i tot d'ERC— es constituí a Girona l'any 1932. El Partit Catalanista Republicà o Acció Catalana Republicana (producte de la fusió d'Acció Catalana i Acció Republicana) era liderat per Joaquim Colomer i Lluís Franquesa. La Unió Socialista de Catalunya, dirigida per Manuel Roset, aconseguí l'absorció —entre 1933 i 1934— de l'agrupació gironina del PSOE. El Bloc Obrer i Camperol, organitzat amb membres procedents de l'Agrupació Comunista —Lluís Cassà, Miquel Gayolà i Joan Soler—, tingué un protagonisme destacat. Així, doncs, el catalanisme hegemònic d'ERC tenia a la dreta el catalanisme conservador de la Lliga i a l'esquerra el catalanisme comunista del BOC.

El sistema electoral imperant, de majories i minories, només donava representació política als dos partits més votats. Això determinà que la majoria dels partits esmentats no disposés de representació política a les institucions. Solament tenien l'oportunitat d'aspirar-hi si es coalitzaven amb ERC o amb la Lliga. L'Ajuntament gironí del 1931, presidit per Miquel Santaló, fou governat per ERC, que tenia 15 dels 23 regidors. Les eleccions municipals de 1934, amb certes irregularitats en el recompte de vots, donaren el triomf a la Lliga per un escàs marge de 47 vots. Aquesta va ser l'única derrota electoral d'ERC a Girona. Les eleccions de diputats a les Corts de l'Estat (1931, 1933 i les del Front d'Esquerreres de 1936) i les eleccions al Parlament català (1932) foren dominades per ERC i els seus aliats puntuals.

El dia 14 d'abril de 1931 les noves autoritats democràtiques prenién possessió de la Diputació (Cassà Costal com a president i Joaquim de Camps i Arboix com a vicepresident). El 28 d'abril la Generalitat provisional de Francesc Macià decretava el nomenament dels comissaris que havien de dirigir la nova Co-

missaria Delegada de la Generalitat (Josep Irla i Bosch, en el cas de Girona). La Comissaria havia de realitzar les mateixes tasques que tenia la Diputació i assumir la representació del govern de la Generalitat.

Al llarg d'aquesta època, el món de la cultura en general —ensenyament, mitjans d'informació, etc.— desenvolupà una important tasca de catalanització i d'educació cívica —a l'empara de l'Estatut, ratificat el 2 d'agost de 1931 per una aclaparadora majoria— per aconseguir una societat civil catalanitzada, tolerant i democràtica.

D'altres fets destacables van ser la concessió del vot a les dones —el 1933, fet que coincidí amb l'inici de la recuperació electoral dels partits conservadors—, la conflictivitat laboral protagonitzada pels sindicats per ajustar preus i salaris, i els fets d'octubre de 1934, amb un saldo de dos morts (el comandant Domínguez Otero i Josep Alabau, militant de l'Aliança Obrera) i la repressió consegüent, que finalitzà amb la victòria electoral del Front d'Esquerres el febrer de 1936.

La Guerra Civil (1936-1939)

El 19 de juliol, l'exèrcit —amb el suport de falangistes, tradicionalistes i monàrquics— proclamà l'estat de guerra i ocupà fàcilment els llocs estratègics de Girona. Però els esdeveniments de Barcelona —favorables als interessos republicans— van fer desistir els militars revoltats, que escaparen o es rendiren a les autoritats legítimes. Un cop derrotada la sublevació, es desfermà una violència incontrolada contra l'Església i les possessions dels que eren sospitosos de simpatitzar amb el feixisme sublevat. El poder real s'escapà de les mans de les institucions oficials i passà als partits i organitzacions revolucionàries.

Fins al mes d'octubre, l'Ajuntament estigué format solament per ERC, Acció Catalana i el Partit Republicà d'Esquerra, amb Llorenç Busquets d'alcalde. Els regidors de la Lliga havien abandonat els seus càrrecs. El 21 d'octubre s'integrà al consistori el Comitè Antifeixista. Durant un temps —fins al febrer de

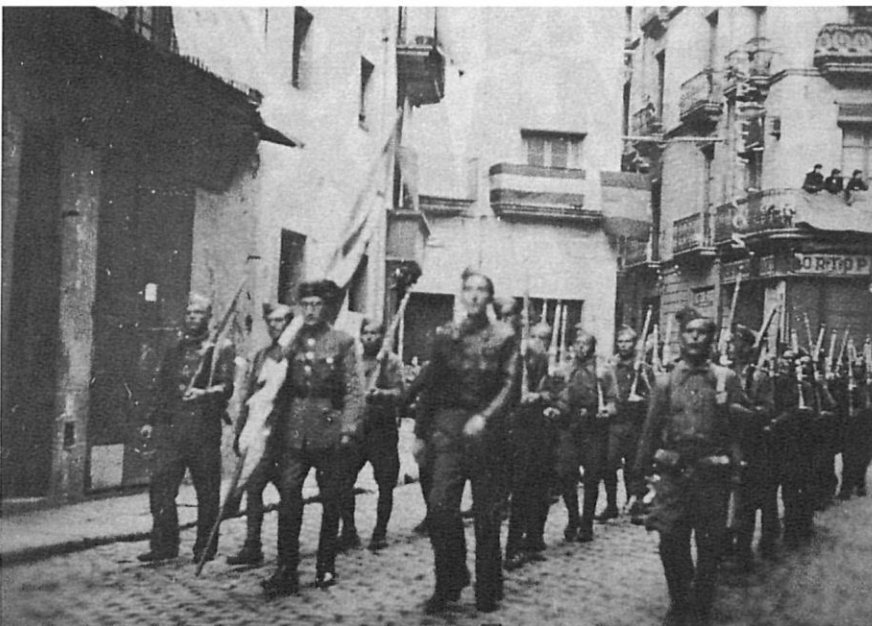
1937— l'Ajuntament no va estar constituït tal com manaven les normes de la Generalitat. La CNT i el POUM van ser les organitzacions revolucionàries beneficiades d'aquesta situació. Va ser una època municipal marcada per la inestabilitat política i canvis continuats de regidors. Cal destacar que, per primera vegada en la història de l'Ajuntament gironí, la dona accedí als càrrecs de govern, en total cinc (la primera d'elles, Antònia Adroher, del POUM). Fins al 1974 —Anna Enseña— no trobem més dones a l'Ajuntament. Entre la sublevació militar i el final de la guerra hi hagué 94 regidors, el 80 per cent dels quals era gent sense experiència de govern, però que saberen gestionar correctament els afers municipals. Com és evident, cap d'aquests regidors formaren part dels ajuntaments franquistes; alguns d'ells sortiren a l'exili i d'altres foren represaliats, però cap no va ser executat. Els alcaldes de la guerra van ser Llorenç Busquets i Ventura (ERC), Joaquim de Camps i Arboix (ERC), Expedit Duran i Fernández (CNT), Pere Cerezo i Hernáez (ERC) i Joan Ballesta i Molinas (PSUC).

La Comissaria Delegada de la Generalitat a Girona estigué governada per Eduard Layret i Foix (ERC), Martí Jordi Frigola (ERC), Francesc Abella i Sala (ERC) i Josep Mascort i Ribot (ERC).

L'Esquerra Republicana de Catalunya continuava governant les institucions, però estava molt condicionada per les organitzacions revolucionàries.

Girona, encara que allunyada del front de guerra, conegué el pànic dels bombardeigs aeris, que s'intensificaren a mesura que les forces sublevades s'acostaven. Les condicions de vida de la població i dels refugiats s'anaren agreujant de mica en mica, i la manca de queviures i medecines provocà un augment considerable de la tuberculosi i el tifus.

Les tropes franquistes a la Cort Reial de Girona, el 4 de febrer de 1939.

A final de gener i principi de febrer del 1939, Girona es veié envaïda per la multitud de republicans que es retiraven cap a la frontera. El caos era total. Milers de gironins, catalans i espanyols es dirigien cap a un exili incert del qual, molts d'ells, no en tornarien. Josep Irla i Bosch, nascut a Sant Feliu de Guíxols l'any 1876, va ser president de la Generalitat a l'exili, de 1940 a 1954.

El franquisme (1939-1977)

El 31 de gener de 1939, dimarts, l'exèrcit feixista ocupà Blanes, la primera població de les comarques gironines que fou «alliberada». El dissabte 4 de febrer, la IV Divisió de Navarra ocupà la ciutat de Girona. El 10 de febrer, divendres, les tropes franquistes ocuparen Portbou i Puigcerdà. Malgrat que encara es lluitava al nord de Camprodon, la guerra a Catalunya es donà per acabada.

Girona començava una nova etapa de la seva història: la dictadura franquista, basada en la força intimidatòria de l'exèrcit, el predomini de les classes dominants i la influència del nacional-catolicisme de l'Església de la croada. S'inicià l'època del partit únic –la Falange– i del sindicat únic, el vertical. El control ideològic fou total.

Entre 1939 i 1945 a Girona hi hagué 514 execucions –incloent-hi la de Carles Rahola– després de consells de guerra sumaríssims. A les execucions s'afegiren les depuracions de responsabilitats, que apartaren del seu lloc de treball centenars de persones, principalment funcionaris.

S'iniciava l'etapa més dura i repressiva de la història de la Catalunya contemporània dins l'Estat espanyol. A la repressió política i sindical que assolà Espanya s'afegí, en el nostre cas, la repressió cultural i institucional. A la derogació de l'Estatut, la supressió de la Generalitat i la prohibició de partits i sindicats els seguí la

Portada del diari "Los Sitios" del 20 de novembre de 1975.

prohibició de la llengua catalana. Ni el catalanisme més conservador no va ser tolerat. Per al catalanisme polític començava de nou, aquesta vegada per un període molt llarg, una llarga travessia del desert.

La lluita contra la llengua catalana fou terriblement ferotge. Va ser prohibida en qualsevol tipus de manifestació pública –a les dependències oficials s'ordenava parlar en castellà– i se la considerava un dialecte separatista que solament podia ser tolerat en la vida íntima. Fins als anys seixanta va quedar reduïda al folklore, a la representació dels Pastorets i poques obres de teatre comercial, als Jocs Florals bilingües (a partir de 1948), a uns pocs llibres publicats en català, a algunes activitats musicals i a l'aplec de la sardana (a partir de 1957). Solament l'Església estava autoritzada a utilitzar-la en les poblacions rurals que no entenguessin el castellà i en l'ensenyament del catecisme. El mo-

viment escolta dels anys cinquanta, a l'empara del Bisbat, va exercir un paper decisiu en la promoció del català i la cultura del país. El moviment juvenil escolta es va convertir en l'alternativa autòctona al moviment oficial del Frente de Juventudes.

A partir dels anys 60 la batalla de la llengua i de la identitat guanyà terreny i es produí la recuperació cultural: la llibreria Les Voltes (1963) –amb la promoció de la Nova Cançó i dels llibres en català–, l'aparició de *Presència* (1965) –aglutinadora de les forces democràtiques i catalanistes– i el premi Prudenci Bertrana (1968) –alternativa al premi en castellà organitzat per l'Ajuntament (1967)– serviren per conscienciar els indecisos. La campanya d'abast nacional «Català a l'escola» (1966) aconseguí que la nova Llei d'Educació de 1970 deixés entrar la llengua catalana a l'ensenyament, encara que d'una forma molt íntima i restringida.

Entre 1939 i 1948 els ajuntaments foren confiats a comissions gestores, els membres de les quals no podien haver format part dels partits integrats en el Front d'Esquerres. El 6 de febrer de 1939 fou elegit alcalde de Girona Joan Tarrús, que ja havia format part dels ajuntaments de l'anterior dictadura. A partir de 1948, sota la pressió del boicot internacional dels països que havien sortit guanyadors de la II Guerra Mundial, el règim inicià una suposada transformació política i anuncià que els espanyols s'incorporarien a les tasques de l'Estat. S'inicià la denominada democràcia orgànica: els regidors locals serien elegits pels terços familiar, sindical i corporatiu. El 1973 es van celebrar les darreres eleccions municipals del franquisme (aquest any es presentà una candidatura d'esperit democràtic en el terç familiar, que triomfà parcialment amb l'elecció de Joan Paredes), i el darrer alcalde franquista de Girona fou Ignasi de Ribot i de Batlle. Els regidors municipals del franquisme procedien de la in-

El president Tarradellas, de visita a la Diputació de Girona, l'any 1978.

dústria, del comerç, del funcionariat i de les professions liberals.

L'evolució de la Diputació fou semblant a la dels ajuntaments. El 7 de febrer de 1939 es creà la Comissió Gestora Provincial, presidida per Martirián Llosas y Serrat-Calvó, tinent auditor de l'exèrcit. En les actes de la Diputació Provincial no consta cap referència al funcionari Carles Rahola (que va ser afusellat el 15 de març). El 19 de juny de 1942, la Diputació, presidida per Federico López Tabar (militar i gerent), concedí una pensió anual de 5.250 pessetes a Rosa Auguet i Farró, vídua de Rahola. El darrer president de l'etapa franquista fou Antoni Xuclà i Bas. En general, els gestors provincials del franquisme procedien de les corporacions municipals, professionals i sindicals.

Després de la brutal repressió inicial, l'oposició política al règim es reorganitzà tímidament en la dècada dels anys 40. L'esperança que una victòria dels aliats en la confrontació mundial acabés amb la dictadura franquista ben aviat s'esvaí. Entre 1943 i 1947 van tenir lloc diferents accions

d'oposició al règim. Entre 1943 i 1945 es reorganitzaren a Girona petits nuclis de la CNT, ERC, el POUM i el PSUC que intentaven ajudar els presos i les seves famílies i destruir la propaganda falangista. L'actuació policial anà desarticulant aquestes petites mostres de resistència: el 1945 foren detinguts els responsables del PSUC i el 1946 van ser detingudes 16 persones acusades de pertànyer a l'Exèrcit de Resistència. El 1947 hi hagué una forta activitat clandestina, contestada amb una acció repressora encara més intensa; la CNT, el PSUC i el Partit Sindicalista en foren els protagonistes. Les accions realitzades anaven des de la penjada de banderes republicanes i catalanes als robatoris de dinamita per organitzar atemptats. La policia efectuà nombroses detencions. Les forces repressores van ofegar la resistència antifranquista, que no es recuperà fins als anys 60.

A partir d'aquesta dècada, la cultura de l'antifranquisme anà prenent noves posicions. Els canvis econòmics i socials i la irrupció d'una nova generació de ciutadans, nascuts després

de la guerra, provocaren una dinàmica interna democratitzadora amb un fort predicament de la cultura d'esquerres, feble en el seu inici, però que anà adquirint importància, alhora que el franquisme perdia, a poc a poc, el control total de la situació.

A final dels anys 60 van tenir lloc a Girona diferents actuacions de contestació al franquisme per part d'elements progressistes de l'Església i organitzacions polítiques i obreres (PSUC, CNT, CCOO), però no va ser fins als anys 70 que l'activitat clandestina es convertí en un fet habitual. La creació del Col·legi Universitari de Girona (octubre de 1969), on es detectaren estudiants pertanyents al PSUC i Bandera Roja, i l'aparició dels partits il·legals acabats de formar (Convergència Democràtica, Convergència Socialista i el Reagrupament Socialista) generaren una important oposició al franquisme. Malgrat tot, aquest moviment era encara molt minoritari en el conjunt social. A les eleccions sindicals, per exemple, no hi hagué contestació fins al 1975, en què es presentaren candidats de l'HOAC (Hermandad Obrera de Acción Católica) i CCOO; però el triomf electoral va ser per als candidats indiferents. La primera mobilització important va tenir lloc el febrer de 1976 amb la vaga de la construcció promoguda pels sindicats, il·legals encara, CNT, UGT i USO. El dia 4 d'abril de 1976, a l'església de Salt, es constituí l'Assemblea Democràtica de Girona (impulsada per Francesc Ferrer, de CDC, i Sergi Pasarín, del PSUC). El 24 de juliol va fer-se la primera manifestació autoritzada (obriers de la construcció). El dia 11 de setembre se celebrà la Diada de Catalunya al camp d'esports de la Devesa, amb un fort control policial. Els partits, tolerats però encara no legalitzats, començaven les seves presentacions; el primer fou Convergència Democràtica de Catalunya, el dia 15 de setembre. El mes d'abril de 1976 es va crear l'As-

semblea Democràtica d'Artistes de Girona, que realitzà una important tasca de conscienciació ciutadana.

El dictador havia mort el 20 de novembre de 1975. Dos mesos abans de la seva mort, el 27 de setembre, van ser executats cinc membres d'ETA i del FRAP. El 1976 encara continuava la repressió. Havia començat la transició?

En els darrers temps circulen diferents teories sobre la transició de la dictadura a la democràcia. Una d'aquestes vol presentar l'actual democràcia com una herència del franquisme, el qual hauria estat evolucionant —especialment a partir dels anys 60— per desembocar en un règim de llibertats. Una altra sosté que la naturalesa política de la dictadura no va variar en tota l'època i que els canvis produïts dins el règim no pretenien res més que salvar-lo, consolidar-lo i accentuar la repressió contra els opositors. Segurament aquestes teories, clarament oposades, es podrien matisar, però si n'haguéssim d'escollir una, optariem per la segona.

La segona restauració borbònica (1975-2000)

El príncep Juan Carlos va ser designat successor de Franco a títol de rei d'Espanya, el dia 22 de juliol de 1969. Aquest fet provocà una forta crisi entre els monàrquics i entre el príncep i el seu pare, el qual es considerava el dipositari legal de la monarquia. El 22 de novembre de 1975 Juan Carlos va ser proclamat rei d'Espanya per les Corts franquistes. Juan de Borbón, comte de Barcelona, renuncià als seus drets el dia 14 de maig de 1977, tot just un mes abans de les primeres eleccions generals democràtiques des del febrer de 1936.

En aquests anys foren executats 5 condemnats d'ETA i del FRAP, el resistent català Puig Antich i el polonès Heinz Chez. Els militars de la Unió Militar Democràtica van ser condemnats el 1976. A més a més continuava la repressió indiscriminada contra tots els grups opositors del règim.

El 15 de desembre de 1976 era aprovada en referèndum la Llei per a

la reforma política, elaborada pel govern d'Adolfo Suárez, on s'establien les bases del nou sistema parlamentari. L'aprovació d'aquesta llei comportava l'acceptació de la monarquia; s'evitava així que una eventual victòria dels partits republicans en les eleccions generals posés en qüestió la forma de l'Estat. Era evident, també, que la immensa majoria de la societat volia un canvi polític no traumàtic.

La reforma política de Suárez va conduir gradualment a la substitució pacífica de les institucions franquistes i a la celebració de les primeres eleccions generals democràtiques el juny de 1977, amb la legalització del Partit Comunista tot just un mes abans.

La incògnita de tot aquest procés consistia a saber com reaccionaria l'exèrcit davant les reformes proposades. L'acceptació de la monarquia per part de les forces polítiques majoritàries i l'aprovació d'una Constitució que acceptava les autonomies dins la unitat d'Espanya calmaren, en principi, els ànims més exaltats. L'intent de cop d'Estat del 23 de febrer de 1981 precipità l'entrada a l'OTAN (el bloc europeu anticomunista) i l'aprovació de la Llei orgànica d'harmonització del procés autonòmic (LOHPA), que implicava una forta retallada de les competències dels estatuts d'autonomia. Posteriorment, el PSOE modernitzà l'exèrcit i va aconseguir l'ingrés d'Espanya a la Unió Europea per consolidar definitivament el procés democràtic.

Després de quaranta anys sense eleccions, al llarg del període que va de 1977 fins al 2000 s'ha produït una recomposició dels partits polítics. Els partits consolidats a l'Estat —amb representació parlamentària— són el Partido Socialista Obrero Español, la coalició de partits comunistes o afins a Izquierda Unida i el Partido Popular (abans Alianza Popular i Unión de Centro Democrático). A Catalunya s'han consolidat el Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE), Convergència

Cartell de la campanya del referèndum sobre la permanència a l'OTAN, l'any 1986.

Democràtica de Catalunya, Unió Democràtica de Catalunya, Esquerra Republicana de Catalunya, Partit Popular i Iniciativa per Catalunya.

Les eleccions generals a nivell d'Estat han consolidat un bipartidisme imperfecte. La Unión de Centro Democrático (1977 i 1979), el Partido Socialista Obrero Español (1982, 1986, 1989, 1993) i el Partido Popular (1996, 2000) han estat els guanyadors de les eleccions.

En el govern del PP sorgit de les eleccions del 2000, la gironina Anna M. Birulés és titular del ministeri de Ciència i Tecnologia, de nova creació.

A Catalunya, la coalició nacionalista de CiU (formada per Convergència Democràtica de Catalunya i Unió Democràtica de Catalunya) s'ha convertit en la força hegemònica en les eleccions del Parlament de Catalunya (1980, 1984, 1988, 1992, 1995, 1999), en

la meitat dels casos (1984, 1988, 1992) per majoria absoluta. En les eleccions generals guanya el PSC. En les eleccions municipals, CiU domina les comarques de Girona, Lleida i Tarragona; el PSC domina a les comarques de Barcelona. Globalment, CiU obté la victòria a les zones rurals i el PSC a les zones urbanes i industrials. Quatre representants de les terres gironines han estat consellers dels successius governs de la Generalitat presidits per Jordi Pujol: Joan Vidal i Gayolà, de Governació; Narcís Oliveras, de Comerç i Turisme; Pere Macias, de Medi Ambient i de Política Territorial i Obres Públiques; i Irene Rigau, de Benestar Social.

A les comarques de Girona, CiU s'ha consolidat com la força hegemònica en totes les eleccions (generals, autonòmiques i municipals). El PSC solament aconseguí la victòria en les

eleccions generals de 1979. A la ciutat de Girona CiU obté la victòria en les eleccions generals i autonòmiques i el PSC en les municipals.

A hores d'ara sembla que la democràcia està ben consolidada a l'Estat espanyol. Però hi ha alguns temes pendents que preocupen el ciutadà i que els nostres polítics haurien de resoldre: la corrupció derivada de la indefinició del finançament dels partits, la duració dels mandats polítics per evitar l'enrocament i facilitar la renovació, la conversió de les llistes tancades en llistes obertes perquè l'electorat –i no la direcció de cada partit– pugui elegir lliurement els seus representants, la prohibició del transfuguisme, la possibilitat d'encaixar correctament –o no– Catalunya dins l'estat de les autonomies, etc.

Pere Cornellà i Roca
és historiador.

BIBLIOGRAFIA

- ALBERCH, R. i ARAGÓ, N.J., *75 anys de Girona, 1909–1984*, Ed. Fundació Caixa de Pensions, Girona, 1984.
- ARAGÓ, N.J., J. CASERO, J. GUILLAMET i P. PUJADES, *Girona grisa i negra*, Barcelona, Edicions 62, 1972.
- ARAGÓ, N.J., J. GUILLAMET i P. PUJADES, *Girona, grisa i negra després de 27 anys (1972–1999)*, Ajuntament de Girona, 1999.
- CASASSAS, Jordi (coord.), *Els intel·lectuals i el poder a Catalunya (1808–1975)*, Pòrtic, Barcelona, 1999.
- CLARA, Josep, *Introducció a la història de Girona*, Edicions Del Pèl, Salt, 1983.
- Personal polític de l'Ajuntament de Girona (1917–1987)*, Quaderns del Cercle, núm. 3, Girona, 1987.
- Girona sota el franquisme (1939–1976)*, Quaderns d'Història de Girona, Diputació de Girona i Ajuntament de Girona, 1991.
- El partit únic. La Falange i el Movimiento a Girona (1935–1977)*, Quaderns del Cercle, núm. 15, Girona, 1999.
- CORNELLÀ, Pere, «Girona i la Solidaritat Catalana», a *Treballs d'història. Estudis de demografia, economia i societat a les comarques gironines*, Patronat Eiximenis de la Diputació, Girona, 1976.
- COSTA, Lluís, *Història de la premsa a la ciutat de Girona (1787–1939)*, Col. Monografies de l'IEG, núm. 12, Girona, 1987.
- El catalanisme conservador*, Quaderns del Cercle, núm. 12, Girona, 1996.
- El catalanisme d'esquerres*, Quaderns del Cercle, núm. 13, Girona, 1997.
- Història de Girona*, núm. 9, ADAC, Girona, 1998.
- Història de Girona*, núm. 10, ADAC, Girona, 1999.
- La dictadura de Primo de Rivera. Estudis sobre les comarques gironines*, Quaderns del Cercle, núm. 8, Girona, 1992.
- La guerra civil a les comarques gironines (1936–1939)*, Quaderns del Cercle, núm. 2, Girona, 1986.
- La Segona República, 60 anys després*, Quaderns del Cercle, núm. 7, Girona, 1991.
- L'època franquista. Estudis sobre les comarques gironines*, Quaderns del Cercle, núm. 5, Girona, 1989.
- MIRAMBELL, Enric, *Història del gobierno civil de Gerona*, Ed. Ministerio del Interior, Girona, 1992.
- PUIGBERT, Joan, *La Girona de la Restauració. Girona 1874–1923*, Quaderns d'història de Girona, Diputació de Girona i Ajuntament de Girona, 1995.
- PUIGDEVALL, N. et alii., *Història de la Diputació de Girona*, Ed. Diputació, Girona, 1989.
- SELLES, Narcís, *Art, política i societat en la derogació del franquisme*, Llibres del Segle, Girona, 1999.
- XIFRA i RIERA, Narcís, *Girona 1916. Història d'una frustració política*, Col. Monografies de l'IEG, núm. 14, Girona, 1987.